

**MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTON JAMIYATIDA DINIY
ERKINLIK YANGILANISH JARAYONLARI**

Millat Umidi university (Cambridge)

Abdualilov Abdurahmon Ğayrat òĝli

+998884161727

abdurahmonabdujalilov007@gmail.com

Annotatsiya:

Ushbu maqolada O‘zbekiston mustaqillikga erishganidan keying davrda jamiyatda yuz bergan diniy va ma’naviy yangilanish tahlil qilindi. Yangi davrdagi diniy erkinlikni yuksaltirish, diniy ta’lim, diniy madaniyat sohasidagi yuksalishlar, tiklanish jarayonlari va yangilanishi ko‘rsatib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Mustaqillik, ma’naviy yangilanish, diniy erkinlik, milliy qadriyatlar, Konstitutsiya, diniy ta’lim, Imom al-Buxoriy, haj va umra, diniy bag‘rikenglik, ijtimoiy barqarorlik, tinchlik, multikulturalizm.

Абстракт:

В данной статье анализируются процессы религиозного и духовного обновления, произошедшие в обществе Узбекистана в период после обретения независимости. Особое внимание уделяется вопросам расширения религиозных свобод в новую эпоху, развитию религиозного образования, а также росту религиозной культуры, процессам возрождения и обновления.

Ключевые слова: независимость, духовное обновление, свобода вероисповедания, национальные ценности, Конституция, религиозное образование, имам аль-Бухари, хадж и умра, религиозная терпимость, социальная стабильность, мир, мультикультурализм.

Abstract:

This article analyzes the processes of religious and spiritual renewal that have taken place in Uzbek society during the period following the country’s independence. Particular attention is paid to the enhancement of religious freedom in the new era, the development of religious education, as well as the growth of religious culture and the processes of revival and renewal.

Keywords: Independence, spiritual renewal, religious freedom, national values, Constitution, religious education, Imam al-Bukhari, Hajj and Umrah, religious tolerance, social stability, peace, multiculturalism.

KIRISH:

1991-yilda O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, mamlakat hayotining siyosiy, iqtisodiy hamda ma’naviy jabhalarida tub o‘zgarishlar boshlandi. 1-sentabr kuni qo‘lga kiritilgan mustaqillik nafaqat siyosiy va iqtisodiy erkinlikni, balki milliy o‘zlikni tiklash, tarixiy ildizlarga qaytish va madaniy merosni rivojlantirish imkoniyatini ham yaratdi. Bu davrda xalqimiz o‘z qadimiy an’analari, urf-odatlarini va milliy qadriyatlarini qayta kashf etdi, ularni zamonaviy taraqqiyot bilan uyg‘unlashtira oldi. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov ta’kidlaganidek: “Ma’naviyat — insonning ichki dunyosi va millat qudratini belgilovchi asosiy kuchdir.” Shu bois mustaqillik yillarida ma’naviy tiklanish, milliy g‘oya va ma’rifat sohalarini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi.

Mustaqillik yillarda yurtimizda faqat ma’naviy erkinlik emas balki diniy erkinlik ham o‘z rivojini oldi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992) 31-moddasida “Har bir insonning diniy e’tiqodi erkinligi” takidlandi. Bu, o‘z navbatida, diniy faollikga cheklovlar qoyilmasligi va diniy tashkilotlarning erkin faoliyat yuritishini taminladi. Diniy tashkilotlar davlatdan ajratilgan va ularning faoliyatini o‘zgartirishga aralashilmaslikka kafolat berilgan. Mustaqillikdan keyingi diniy erkinlikka oid asosiy chora-tadbirlar.

Mustaqillik yillarda diniy ta’limni tiklash va rivojlantirishga alohida etibor berildi. Sovet ittifoqi davrida diniy ta’limni deyarli yo‘q edi. 1991-yilda Imom Al-Buxoriy nomidagi islom insituti tashkil etildi, 1998-yilda Islom universiteti ochildi hamda boshqa kichik madrasa va ta’lim muassasalari yo‘lga qoyildi. Ta’lim dargohlaridan tashqari haj va umra safarlari erkinlashtirildi: 1991-yildan boshlab yurtimiz musulmonlari uchun haj va umra safarlariga erkinlik yaratib berildi. 1993-yilda O‘zbekiston hukumati islomni amalga oshirishga imkon yaratish maqsadida haj safarini tashkil etishni boshladi. Mustaqillik davrida diniy marosimlar va bayramlarga alohida e’tibor qaratildi, jumladan, Ramazon va Qurbon hayitlari rasmiy bayram sifatida e’lon qilindi (1992). Diniy obidalar, masjidlar va madrasalar tiklandi. 1990-yillarning oxiriga kelib, Toshkentda Hazrati Imom majmuasi va Samarqandda Bibi Xonim masjidi kabi tarixiy diniy obidalar qayta ta’mirlandi va o‘zbek xalqining diniy merosi sifatida muhofaza qilindi. Diniy erkinlik va tinchlik o‘rtasidagi bog‘liqlik Mustaqillikdan so‘ng diniy erkinlik faqat shaxsiy huquq sifatida ta’minlab qolmay, balki jamiyatda tinchlik, barqarorlik, multikulturalizmni ta’minlashda ham muhim ro‘l oynadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki: diniy erkinlik qanchalik yuqori bo‘lsa, jamiyatda siyosiy barqarorlik va ijtimoiy tinchlik shunchalik mustahkam bo‘ladi.

Asosiy qism

Mustaqillik yillarida diniy erkinlik tushunchasining mazmuni va huquqiy asoslari. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, jamiyat hayotining

barcha sohalarida tub islohotlar amalga oshirildi. Ushbu jarayonlarda inson huquq va erkinliklarini, jumladan, vijdon va diniy e'tiqod erkinligini ta'minlash muhim ustuvor yo'nalish sifatida belgilandi. Mustaqillikdan avvalgi davrda diniy faoliyat keskin cheklangan, diniy qadriyatlar va an'analar e'tibordan chetda qolgan bo'lsa, yangi tarixiy sharoitda din jamiyatning muhim ma'naviy omili sifatida qayta baholandi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida har bir shaxsning vijdon erkinligi kafolatlangan bo'lib, fuqarolarning istalgan dinga e'tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqi mustahkamlab qo'yildi. Shuningdek, davlat va dinning ajratilganligi tamoyili asosida diniy tashkilotlarning faoliyati huquqiy me'yorlar bilan tartibga solindi. Bu holat diniy bag'rikenglik, konfessiyalararo totuvlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qildi.

Diniy hayotning tiklanishi va diniy institutlarning rivojlanishi

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda diniy hayotning jadal tiklanishi kuzatildi. Masjidlar, cherkovlar va boshqa diniy ibodat maskanlari qayta ta'mirlandi va yangilari barpo etildi. Diniy tashkilotlar sonining ortishi, diniy ta'lim muassasalarining tashkil etilishi jamiyatda diniy ehtiyojlarning qonuniy asosda qondirilishiga imkon yaratdi.

Islom dini bilan bir qatorda boshqa konfessiyalar – xristianlik, yahudiylik va boshqa diniy yo'nalishlar vakillarining ham erkin faoliyat yuritishi ta'minlandi. Bu jarayon O'zbekistonning ko'p millatli va ko'p konfessiyali jamiyat sifatidagi xususiyatini yanada mustahkamladi. Diniy bayramlarning rasmiy darajada nishonlanishi, muqaddas qadamjolarining obod etilishi xalqning tarixiy va ma'naviy merosiga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartirdi.

Diniy erkinlik va ma'naviy yangilanish jarayonlarining o'zaro bog'liqligi

Mustaqillik yillarida diniy erkinlikning kengayishi jamiyatda **ma'naviy yangilanish jarayonlari** bilan uzviy bog'liq holda kechdi. Din axloqiy qadriyatlarni shakllantirish, insonparvarlik, halollik, sabr-toqat va mehr-oqibat kabi fazilatlarni mustahkamlashda muhim rol o'ynadi. Ayniqsa, yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda diniy-ma'rifiy ishlarning ahamiyati ortdi.

Shu bilan birga, diniy erkinlikni ta'minlash jarayonida davlat tomonidan diniy aqidaparastlik va ekstremizmning oldini olish masalasiga ham alohida e'tibor qaratildi. Bu borada ma'rifiy yondashuv asosida olib borilgan ishlar diniy ongini sog'lomlashtirish, dinning asl insonparvar mohiyatini anglatishga qaratildi. Natijada diniy erkinlik va ijtimoiy xavfsizlik o'rtasida muvozanatni saqlashga erishildi.

Zamonaviy islohotlar va diniy bag'rikenglik siyosati

So'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar diniy erkinlik sohasida yangi bosqichni boshlab berdi. Diniy tashkilotlar faoliyatini soddalashtirish, dinga oid adabiyotlardan

foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish jamiyatda ochiqlik va ishonch muhitini kuchaytirdi. O‘zbekistonning xalqaro maydonda diniy bag‘rikenglik va madaniyatlararo muloqotni qo‘llab-quvvatlovchi davlat sifatida e’tirof etilishi ham ushbu siyosatning natijasidir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik yillarida O‘zbekiston jamiyatida diniy erkinlikning ta’minlanishi va rivojlanishi chuqur ma’naviy yangilanish jarayonlari bilan uzviy bog‘liq holda amalga oshirildi. Diniy qadriyatlarning tiklanishi, vijdon erkinligining huquqiy jihatdan mustahkamlanishi jamiyatda barqarorlik, bag‘rikenglik va ijtimoiy hamjihatlikni ta’minlashga xizmat qildi. Diniy erkinlik inson huquqlarining ajralmas qismi sifatida e’tirof etilib, uning amaliyotdagi ta’minlanishi demokratik jamiyat qurish yo‘lidagi muhim omilga aylandi.

Bugungi kunda O‘zbekiston tajribasi diniy erkinlik va dunyoviylik tamoyillarini uyg‘unlashtirish, diniy bag‘rikenglikni mustahkamlash va ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash borasida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlarning izchil davom ettirilishi jamiyatning yanada barqaror va ma’naviy yetuk bo‘lib rivojlanishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch*. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti — www.prezident.uz
4. CULTURAL AND SPIRITUAL REVIVAL IN SURKHANDARYA REGION DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE (Western European Journal of Historical Events and Social Science)
5. Din.uz
6. OSCE va ONUH hisobotlari — diniy erkinlikni ta'minlashning tinchlik jarayoniga ta'siri bo'yicha yillik ma'lumotlar.
7. “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi Qonun.
8. Islom sivilizatsiyasi markazi tadqiqotlari